This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

+ *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.

+ *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.

+ *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.

+ *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter `http://books.google.com` durchsuchen.

Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte

und ...

Verein für Lübeckische Geschichte und ...

Digitized by Google

Digitized by Google

Isak Collijn

Lübecker Frühdrucke in der Stadtbibliothek zu Lübeck

Tafeln

Beilage zu Band 9: Heft 2 der Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde.

Lübeck
Lübcke und Nöhring
1908.

Druck von Almqvist & Wiksell in Uppsala.

Digitized by Google

Ger 38.1
(C.XII.139)

Harvard College Library
MAR 5 1909
Hohenzollern Collection
Gift of A. C. Coolidge

Digitized by Google

in ſapiencia morabitur. Eccleſi. xiiii. tum quia ſtudiū ſapiencie inter oīa perfecti us. Nam participat aliquaz partem beatitudinis hic in ſpe et ibi in re. Jacobi. iii. ſapiencia que deſurſum eſt. primum quidem pudica eſt deinde pacifica et ce tera tum quia nichil ſublimius. Nam per ſtudium ſapiēcie homo aſſimilatur deo et per cōſequens ei amicatur. cum amicicie ſit aſſimilare. Sapieñ. vi. Infinitus eſt theſaurus. ſ. eſt ſapiencia quo qui uſi ſūt participes facti ſunt amicicie dei ideo ſalemon non diuicias non longa tempora non inimicorū perſecutionē ſz ſapientiaz petiit quam et impetrauit. iii. Regū. iii. et. ii. paralip. primo. xxxvi. diſ. §. Ecce Signanter tamen cecinit. Jacobus quo qui vli ſunt glo. ſcz facientes ea opere et voluntate que hauſerant intellectu. Jo. xv. Vos amici mei eſtis ſi feceritis et cetera. quidam habent ſapienciam in corde quidam in ore quidā in more. et hi nouiſſimi ſolum dei amici ſūt effecti. Tum michil ſtudio ſapiēcie vtilius. ſap. vi. concupiſcencia itaqz eius deducit ad regnum perpetuū quod quidem reſidet in cognicione diuinitatis. Jo. xvii. Hec eſt vita eterna vt cognoſcant te. Tum ꝙa michil iocundius ſtudio ſapiencie ſap. viii. Non habet amaritudinem conuerſacio illius Ecce remocio oīs mali exterioris et interioris Ecceqz appoſicio oīs boni. Naz ſequitur ſed leticiam ſcilz affectus et gaudium intellectus prouer. xxv. Mel inuenisti comede quātum tibi ſufficit. quod quidem nūquam ſufficit eccle. xxiii. qui

edunt me adhuc eſuriunt. Ideoqz p̄miſſum per. Jaco. Infinitus eſt theſaurus. Nam ſcōm gloſam. quanto quis profundius diſcit tanto profundiora cognoſcit Sed quia ſacra hiſtoria oīm ſcienciarū eſt magiſtra. Cuius auctoritas ſecūdū auguſ. ſuper geñ. maior eſt quaz omnis humana ingenii perſpicacitas. Et ſcōm gregoriū ſecundo mora. c. i. ſcriptura ſacra mentis oculis quaſi quoddam ſpeculum opponitur vt interna facies nrā in ipſa videatur ibi. etenim feda ibi pulcra noſtra cognoſcimus. ibi ſentimus quantum proficimus et a profectu quā longe ſtamus narrando geſta ſanctorum ad imitacionem corda prouocat infirmorum. dumqz illoū victricia facta cōmemorat contra viciorum p̄lia. debilia noſtra confirmat nonnūquā vero nō ſolum ſanctoz. nobis virtutes aſſerit. ſed eciaz caſus in noteſcit vt et in victoria forcium. quod imitando arripere. et rurſum videamus quid debeamus timere. Ideoqz vt quiſquis forcius ad virtutes ac contra virtutum oppoſita animetur bene viſum eſt contexere quaſi ſub faſticulo patres veteris teſtamenti a protoplaſto vſqz ad xp̄m cathenatim ac faſcim propter eiusdem ſacre hiſtorie prolixitatem. propter librorum ac ſcriptorū varietatem propter librorū in ſimu pauperum carenciam inopiam ac tenuitatem. propter prolixarū materiarū lectoris ſuccincti nauſeaz propter breuiorem diuerſarum materiarum manuductionē ac directionez propter quorundam deſidiam ac torporem vt ſic filii in quos deuenere ſeculi fines. i. corinth. x. nati pro patribus pſal. xliiii. ſint ſuis ingreſſibus pulcri calciamētis redimiti. Cañ. vii. non incompacte more calciamentorum carne mortui inferius clauſi exterius nigri interius vacui ſuperius aperti. vilis breuiter virtutibus ac geneologiis ſanctorum patrum veniatur ad perfectum qui criſtus eſt ad epheſeoſ. iiii. et. i. corinth. xii. et deconſe. di. ii. Corporeum. cuius totalis vita noſtra eſt diſciplina. de cuius propagacione parūpar eſt folia vertere niſi ſtuduerit quis eius pietatem moribus imitarī ſecundū bern. Et quidez in hac cathena autore preſco venerabili petro trecenſi

TAF. 1. *Rudimentum novitiorum.* (1474). LUCAS BRANDIS' Type 1*.

Digitized by Google

m ſapiencaa morabitur. Ecclesi. xiiij.
ante finem. tum quia ſtudium ſapien
cie inter omma perfectius. Nam par
ticipat aliquam partem beatitudinis.
hic in ſpe & ibi in re Jacobi. iij. in fine
Sapiencia que deſurſum eſt primum
quidem pudica eſt deinde pacifica ꝛc.
tū qz michil ſublimius. Nā p ſtudiū ſa
piencie homo aſſimilat deo & per con
ſequens ei amicatur. cum amicicie ſit
aſſimilare. Sapieñ. vij. ante medium.
Infinitus enim theſaurus ſcz eſt ſapiē
encia quo qui vſi ſunt partícipes facti
ſunt amicicie dei. Jdeo ſalemon nō di
uicias non longa tempora nō immmoo
rum perſecucionem ſed ſapienciam pe

Fig. 1.

Fig. 2.

TAF. 2.

Fig. 1. *Rudimentum novitiorum*II. 1475. · LUCAS BRANDIS' Type 1.
Fig. 2. Holzschnitt aus der *Nye Ee* 1478.

Digitized by Google

Crede mihi Oliueri nō fuisti prim⁹ qui hāc fantasiam ne dicā
fatuitatē ꝓtulisti. Post omniū doctorū lecturas p subtilissima
ingenia pro intellectu et cōcordancijs iuriū in libris ꝓscriptas.
doctores nostri tēporis vix aliquid de textib⁹ intelligūt quid in
telligerent uel in scolis legerent si lecture nō essent. Successiue
inuente sunt artes et ex opinionib⁹ et disputatōib⁹ elicitur veri
tas. Dubia que in iure inter doctores sūt ex eisdē textibus ori
untur sicuti in theologia ex sacris litteris diuersoꝝ doctoꝝ opi
niones suborte sūt. neqz em̄ scriptū vnq̄ vlla sic apta claraqz fu
it vt ad diuersos flecti sensus nequiret. Traxerūtqz sacris ex co
dicib⁹ ortū oia que ab inicio surgentis ecclie vsqz nūc fuerūt scis
mata. Deo notat hoc futurū de⁹ idcirco cū p famulū suū Moy
sen israhelitico populo legē dediset et quid sectandū quidve fu
giendū esset manifesta serie ꝓscripsisset sciēs tm̄ futuros esse q̄
legi sue dissonos sensus accomodarēt. ꝓsultur⁹ futuro seculo et
obicē ponitur⁹ hereslb⁹ et falsis opinionib⁹ summū tribunal in
terra cōstituit ad quod maiores cause et oēs afferri dubitatōes
de lege deberēt. Ait em̄ in deutro. dns. Si difficile et ambiguū
apud te iudiciū esse ꝓspexeris inter sanguinē et sanguinē. cau
sā et causā. leprā et leprā et iudiciū inter portas videris. verba
narrare surge. et ascende ad locū quē elegerit dns deus tu⁹ ve
nieqz ad sacerdotes leuitici generis et ad iudicē qui fuerit illo
tpe et q̄res ab eis qui iudicabūt tibi iudicij veritatez et facies q̄
cūqz dixerint qui p̄sunt loco quē elegerit dns et docuerint te
iuxta legē eius. sequerisqz sententiā eoꝝ nec declinabis ad dex
terā uel ad sinistrā Qui aūt superbierit nolens obedire sacerdo
tis imperio qui eo tpe ministrat dño deo tuo et decreto iudicis
morietur homo ille et auferes malū de israhel. Sicut veteris te
stamenti sequacibus dns imperauit ne quis seductus opinione
scindere populū peregrinasqz opiniones introducere posset Nā
q̄ ambulāt i errore cordis sui veniēt sup eos mala. Sic met xp̄c
dns noue legis cōditor veritatis magister et salutis munēdor sū
mi refugiū tribunalis erexit. Elegit em̄ petrū et in petro cete
ros romane sedis antistites qui post eius in celuz ascensionē vi
cariatū tenerēt et in ecclesia primū locū Cui claues regni celoꝝ
illi promisit dicēs. Pasce oues meas. Cur hec? quid opus erat
petrum fieri pastorem. claues regni tenere. principatum acci
pere. cristi vicariatū gerere? nisi ut errantes reduceret. ignaros

TAF. 3. *Dialogus Hugonis et Oliverii super libertate ecclesiastica.* LUCAS BRANDIS' Type 2.

Digitized by Google

geſlechte ſunder ere oltuedere ſind heyden geweſen /Des geliken vnſer aller van deme geſlechte Japhet Ouerſt alze ſe ſpreken de romeſche keyſer ſy er here vnde beſcherme ſe Dat ys war / Jt geſchueth ouerſt mcht dar vmme dat he den yoden er zepter drage /Sunder ſo geſchut yt dar vme dat de yoden m enes romeſchen keyſers gefengkemiſſe ſin Dar inne ſe denne der keyſer titus gefangen hadde / vnde alze ſe ſprek en it ſchal waren beth dat meſſias kumpt/ dat ys gantſe wedder de pphecie / wente ſe ſprekt wen de meſſias kumpt ſo ſchal eer zepter en ende hebben /So moſte yt ſik na erer meninge noch erſten recht an heuen vnde dat is ydel erringe.

De ander tüchmiſſe dat meſſias ghekomen ſy.

Tem to dem anderen male dat meſſias ghekomen ſy dat wert beweret doꝛ den pphetē aggeum de ſprekt in deme anderen capittel ſyner pphecie alſo /Deſſe woꝛd ſprekt de here ſabaoth / Jt ys noch ene klene tyd vnde ik werde bewegen den hemmele vnde de erden vnde dat meher / vnde ik werde bewegen alle volk vnde ik werde kemē de begerer alles volkes / vnde deſſe pphecie ſecht vā deme meſſias des bekennen alle yoden vnde criſten / vnde dar vth hefft men to male klarliken dat meſſias ghekomen ys /So de pphete ſprekt / Jt ys noch ene klene tyd dat komen ſchal de begerer alles volkes / Nu hefft he deſſe woꝛd geſproken alze de koningk darius dat koningkrike perſarum in deme anderen iare ynne hadde gehad/ Vnde dat ys nu toꝛ tyd.xix C.iar Men yt ys wol veer hundert vnde.xxxviij.iar toꝛ criſti geboꝛd geſchen /So telle men nu toꝛ tyd van der geboꝛd xpi M.cccc.lxxiij.iar /Ouerſt.xix.hundert iar ys nene klene tid alze men gemenliken wol voꝛſteit / Dar vmme mot yo

TAF. 4. *Bewährung dass die Juden irren.* (1474). LUCAS BRANDIS' Type 1*.

Digitized by Google

Wo vnſe leue here in Egipten vlo voꝛ konynk Herodes · Daer hebben de pꝛopheten to vorne aldus van gheſpꝛaken · Yſaie · xix ·

Se de here wert gāde in dat land to Egipten / vñ de afga de de ſcholen beweget werdē Jheremie · xv Jk hebbe vla ten myn hus / vñ hebbe na ge laten myne woninge · Da uid · Ecce · See vlende ebbe ik my entfernet / vñ b... uen in deme elende · Oſee · v · See werden gande vñ ſoken den heren / vnde ſe en werden ene nicht vyndende · Me leſt in deme boke der telinge / Jn deme · xxvij · Do Re becka de moder Eeſau vnde Jacob / hoꝛde dat Eſau / dꝛouwede Jacob to dodende / dar vme dat he eme ſy ner benedyginge hadde berouet · Do nam ſe eren ſone Jacob vñ ſande ene vth ſyneme lande vñ ſande ene in een vꝛomet land vppe dat he deme dodꝛ mochte ent loyē · Dyt betekent de voꝛvlucht vnſes leuen heren in dat lant to Egipten / do he nicht lange hadde geboꝛē weſe vñ Herodes ene ſochte to voꝛdelgēde · Me leſt in deme erſten boke ð koninge / in deme · xix · Capit Wo konnink Saul ſande vth ſine deenre vppe dat ſe ſoldē dauid ſoken ene to dodēde edder de huſvꝛuwe dauides genomet nycol de dar was een dochter ſaul / de leet dauid doꝛch een vinſter mit eneme repe dat he ene dar mede entquā · Deſſe konink ſaul betekēt Hero des de criſtū ſochte to dodēde / do ioſeph ene mit mari en voꝛde in egiptē / alſo entquā he den de ene ſochten ·

Maria ſede birgittē in deme vi boke / in dē lviij · C ·

TAF. 5. *Sunte Birgitten Openbaringhe.* (Nicht nach 1478). LUCAS BRANDIS' Type 3.

Digitized by Google

Incipit ag⁹altis & simplex · vt simplicib⁹ valeat medi ta.io passiom.

Este beato Bernhardo · dstat · ꝙ quotidi ana xp̄iani lectio · detxet essedñ ice passio nis recordatio ſam mihil ita accendit cor humanū · quemadmodū sepe ac sedulo re cogitata xp̄i passio & humamtas eiusdē

Et iterū Bernardus mhil ita medicinale ē peccatorū & mhil ita pcēm crucifigit · & interficit vicia · extinguit tēptationez · depellit omne genus mali · sicut memoria d .ice passionis . Itē Bonauētura · Nihil ita illuminat ad dei cognitionez · mhil ita eleuat ad dilectionē · mhil ita dilatat ad graciarūactiōem · mh⁹l ita cogit ad imi = tacōez · mhil ita sublimat ad contemplatiōem . mhil ita opatur in anima vniuersalem sāctificationez · sicut meditatio dominice passionis Idem · Si uis vt de uir, tute in virtutem · de grā ad graciam · de amore in amo rez · de desiderio in desidenum . de luce i lucem · de bono in melius ꝓficias & ascēdas · in nullo fract⁹ impedi= mento · quanta potes deuotione · p curras & mediteris dñicam passionē · Natura em̄ deputauit horaz somno comestioni · bibicōi · ꝓ fitu labori · vigilie & hoc totū ꝓ corpons restauracōne · Nūqd ergo hora est sumenda ꝓ spūali recreacōe · nam aia plus q̄ corpus é · Math · | vj · Ideo sicut xp̄c suo in corpe cicatrices ꝓ nobis sibi illatas semp te net . Juxta illud y saye xlix · Ego tui nō obliuiscar · ecce in manbo descripsi te Ita cor nr̄m sem per eius cicatrices · sibi debet infigere . qō si fierz : procul dubio homo quēdam nouū statū dulcedinis · et medul lini amoris acquireret · oibus mūdi delectatiōibo spre tis · Sed oport tet ꝙ aliquis totam in mētis aciem · affe= ci uose · diligēter ac mœrose · absoꝝ fantasijs vanis ·

TAF. 6. *Meditatio passionis Christi.* LUCAS BRANDIS' Type 1.

Digitized by Google

Repetitio .c. Inter alia de emu. ec. edita a clarissimo iurisutriusq; doctore Equiteq; dño Petro Rauennate Rectore vniuersitatis studij Gripeswoldensj

go Petrus Rauennas Italus ab illustrissimo ac gl'osissimo principe Bugslao Pameranie duce cõductus fui ad hanc suam almam vniuersitatẽ vt vtq; ius ordinarie legerem cum primũ pa due iura canõica legerẽ ordinarie Hic solus inter principes potuit me ab italia reuocare sua maxima caritate. sua sũma liberalitate et clemẽtia sua aimi sapiẽtia Nec priscis tpibz i italia prĩceps visus fuit qui ita animos italoꝝ ad diligendũ alliceret sicut inuictissimus duꝯ noster bugslaus Nec talẽ et tantũ prin cipem ulla vnq; etas in italia cõticescet Admirabant omes corpis pulcritudinẽ incessus grauitatẽ. maiestatem cesaream et sup omia liberalitatem animiq; magnitudinẽ qua sola innũerabiles et validissimos hostes in mari supauit et glorioſissimus principũ maximũ triũphuz reportauit. Non defuerũt oratores non poete qui eius memoriaz beneacte vite sempiternã reddiderunt. Qua de re me sibi totũ cum filio meo vincentio doctore similiter cõducto ad legendũ iura põtificum dedicaui. qui feliꝯ et ãnosus viuat et deus regnũ suum salutẽq; suam ppetua ptectione custodiat. Amen

Postq; autem huc veni quidam ex magnificis pconsulibus huius nobilissimi oppidi me sepissime rogarunt vt in scriptis redigere vellem. an et quãdo delinquentes in ecclesijs capi possint. Quod pmisi me facturũ licet rem in longũ ptraherẽ variis occupacõibus impedit⁹ et maxime qr vtrũq; ius quotidie legebam in voce et in scriptis Impedit⁹ etiã eram quibusdam cõsilijs que illustrissimi sducibus daturus eram tandem decreui eorũ voluntati satisfacere Ut autẽ melius et pulcrius hanc materiã expedirem volui cõmentũ vsũ edere sup de cretali Inter alia de emu. ec. vbi hec materia principaliter habetur Et multa ex tra ppositã rem adducẽtur que forte nisi fallor futuris lectoribz pulcherrima videbunt Et ut morem meũ vetustũ seruem Rogo vt pijssim⁹ redemptor noster huic cepto meo adsit Ipe enĩ est oim bonoꝝ dator et sine ipo nichil bene fieri potest iuxta illud Jacobi. j. Omne donum et omne datũ optimũ de surſum est descendens a patre luminũ. glo. allegat hoc. in. l. nam et demostenes. ff. de legi. que eciã dicit q; omis sapiẽtia a dño deo est Et in libro psalmoꝝ legit Intellectũ tibi dabo et instruã te in via hac qua gradieris Allegat bal. in preludijs feudorũ in principio et. ij. ad Corin. iij. Mõ sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis sed sufficientia nostra ex deo Et. j. ad corin. iiij. Quid habes qd non accepisti. si autẽ accepisti quid gloriaris quasi non acceperis. Et j. Corint. x. sive manducatis sive bibitis sive quid aliud facitis omia in gloriam dei facite. Et ad colosen. iij. Omne qcumq; facitis in verbo aut in ope in nomie dñi ihũ facite. Et btus Augstin⁹ ad bone. papã Mõ potest homo aliquid boni velle nisi inuetur ab eo qui nõ põt malũ velle. Et in libro de p̃destinacõne sctoꝝ Prius ẽ inquit cogitare bonũ quam credere et ipm cogitare bonũ ex deo ẽ Et in libro d correc. et gra. Sine gratia dei nullũ prorsus sive volendo sive agendo faciũt homies bonũ. Et ad valẽtinũ Cogitare vl' agere scdm deũ nulla racõne sine gra dr possumus. Et in enchiridion Gracia p̃uenit ut velimus bonum Et in libro de ec. do. Adouet ad querendum salutem libertas arbitrij sed mouente prius deo Et in solilo. Velle eciaz quod bonũ est non possum nisi tu velis Et Jsidorus in libro differenciarũ. Gracia est diuine misericordie donũ p quod bone volũtatis est exitus. Et ideo Cesar noster principium facit ab inuocacõne diuina qua ptermissa nullus rite fundatur exordium In principio C. et in prin. instit. et ibi dicit glo. q; ex hoc sequitur bonum inicium melius medium et optimus finis Facit tex. in. l. in nomine dñi

TAF. 7. PETRUS RAVENNAS: *Repetitio* C. 1499. LUCAS BRANDIS' Type 7.

Digitized by Google

Incipit Guilhelmus rhodiorū vice cancellarius de obsidione z bello rhodiano Sub āno dñi Millesimoqua dringentesimooctuagesimoprimo. p quo Sixt⁹ papa quartus fecit annū iubileū p vniversū orbem Capm primū

Hodie vobis obsidionē describpturus: causas i primis narrare instituī que turcorum tyrānum mahumetū potissime impulerunt. vt tanto conatu rhodios aggrederetur Licet eñ cum turcis nō parua dissidia rhodij habuerint. tamē cū eo qui nunc imperat post constantinopolis expugnationē grauia gessere bella Inimicus quidem vires indies augens insolencior redditur Cunqz quatuor z viginti annorū curriculo cōplures sibi vicinas dicciones subegisset. animo inflatus egre admodum tulit rhodi am vrbem equitūqz iherosolimorū dicionē finitimā ei⁹ imperio liberā absolutāqz esse Marime q diverso tempore quatuor classibus instructis castella z rhodiorū agros invaserit. obsederit: oppugnaverit. et quibus ignominiā discrimen z cladem reportavit Et turcis namqz multi trucidati. palo suffixi. fnrcis suspensi. sagittis affecti. lapidib⁹ cesi. calamis preustis suffossi. gladijs obiecti: membratim discerpti perierunt. terra marigz hostes succubuerunt.

Secundū capitulū

Onspecta igitur rhodiox militū generositate. quod vi assequi non potuit. dolo versuciaqz temptare decrevit Sepius eñ submissis greculis q sibi parēt: studuit confectacionem cū rhodijs inire equa condicione pmissa. dūmodo quippiā tributi titulo cōcederetur Cū vero rejectū vectigal sepenumero videret. arte pacē tractat. eam ratam habet si tacita tributi condicione. oratox iherosolimorum cum

a

TAF. 8. CAORSIN: *De obsidione et bello Rhodiano.* Odense 1482. SNELLS Caorsintype.

Digitized by Google

Item q̄ posse fit duplex ſcz facti et iu
ris. Itē q̄ peccatū fit multiplex ō c. iij
et iiij. Vide etiā ſcotū ſup iij. diſ. xiij:
q̄ ex puris naturalibꝫ aliq̄ posſit ha
beri ꝓgnitio pcti. et qua oriri posſit
diſplicentia pcti dolorosa. Vñ pz q̄ ca
pietꝫ pmām ꝑut ē virtꝰ aut ſacramētū
nō ꝑt eā eps remittere p ſolemnē in
dulgētiā. q̄r ꝑut ē virtꝰ dz esse ꝑpetua
in hac vita actu et hitu q̄ diu bō vnit
q̄r ē de iure nāli. nā phī i puro lūie na
turali de pctō doluerūt. et ꝑut ē ſacra
mentū / ē de necessitate quā eps remit
tere nō ꝑt. q̄r papa ſicut nō ꝑt diſpen
ſare ut quis nō baptiſet. ſic nec ut q̄s
nō ꝓfiteat aut rē furtiue ablatā nō re
ſtituat: q̄r cōfessio ē ꝑs integral pnie
ſm magiſtrum in iiij. diſ. xvi. et pcm̄
nō dimittit niſi ablatū reſtituat. xiiij.
q. vi. c. Si res. Itē ē regula iuris i ſex
to. et pnia inquātū ē ſacramētū nō est
quid / lege poſitiua adinuentū. iō papa
nō ꝑt in ulla diſpenſare: Sz loquēdo d
pnia ut diſtinctū ē de ea ō c. xiij: ad quā
implēdā quis tenet hic vel in purgato
rio i foro et iudicio dei. apd cui⁹ iuſti
tiā cuiuslibet pene ſoluēde. q̄litas quo
ad acerbitatē. et quātitas quoad du
ratōem tpis ē diffinita. d pnia ſcz fori
ſecreti. ſic epc p ſolēnes quas dare hz
indulgētias remittere ꝑt ꝑ pctis dbitaꝫ
pnaꝫ. ut patuit i pricipio in diffinitōe
indulgētie. et i ſūma aſtēſis li. v. n. xxxix
Quarta: q. vtr indulgētie dent ptāte
ſūmoꝝ pōtificū vel alioꝝ epōꝝ. aut
d thesauro eccle: et an ptāte ordis aut
iuriſdcōis. Et an ptāte ordis reſpiciē
tis corpꝰ xpi verꝝ. aut corpꝰ miſticū qd
ē eccla Et an ptāte ſeculari an eccla
ſtica Et ſi ſic an ptāte eccleſtice iuriſ
dcōis i foro exteriori vl interiori. No
ta ptās iuriſdcōis fori interioris ē du
pler. vna clauiū ſcie. et hec ꝓfitet i in
iūctōe vel ei⁹ moderamie Alia ꝑut re
ſpicit abſolutionem a peccatis et re
miſſiōem culpe Itē nota duplex ē the
ſaurus ſcz materialis pā: xxx viij. the
ſaurisat et ig. ꝛc Et ſpūalis colocēt. ij.

In quō ſcz xpō ſunt oēs thesauri ꝛc.
Primus non faciat. cor ligat. beatitu
dīe priuat. et ſicut ꝓfitit in veſtibꝫ me
talis et lapidibꝫ preciosis. Sic ſpūalia
thesaurus ē triplex. grē. ſapiētie. et bo
ne vite Et ē circa tria. primo circa mi
ſericor: diā. tobie xij. bona ē oratō cuz
ie. ꝛc. Scdo circa christi paſſionis ſo
lacium. iob. iij. Quaſi effodientes ꝛc:
Tercō circa dnōis dulcedinē. mat.
xiij. Simile est reg. ce. thesauro. Hic
thesaurꝰ dz reponi cū diligētia tripli
ci. Primo i colligēdo cū merito. tobie
iiij. Premiū bonū ꝛc. Scdo i mto lo
cando loco: matthei. vi. Thesaurisate
ꝛc. Tercio sūma vigilātia custodiēdo.
i. corin. iiij. Habemꝰ thesaurū i va. ſic.
Hunc nititur tollere eliodorus. ij. ma
chabe. iii. Quia est agregatō merito
rū ſuperogatōis totius eccleſie catho
lice indēficiēs ut hic ſumitur: De pri
mo thesauro dicitur ꝑuerbi. vltimo:
Fortitudo et decor. ꝛc. et ibidē xxi. The
ſaurus dēſiderabilis ꝛc: De ſcdo ſcz ſapi
entie dz eccleſi. i. In ſapiētie theſauri
ris ꝛc: et luce vi. Bonus homo ꝛc: et ſa
pientie. vii. Infinitus ē thesaurꝰ: ꝛc:
De tercō ſcz bōe vite qui gemmis ſig
nat: yſaie. xlv: Dabo vobis thesau:
ꝛc: Hic primo est circa pnām et in eiꝰ
pnibus: Scdo in exercitio bone opati
nis ſcz caſtimonie. obedientie et pau
tatis. ad quod exercitium nos perdu
cat ihesus christus ſua gratia / ut vita
mus deinc ſuper ethera Amen.

Hec propter queſtores p terras cur
rentes. et indiſcrete indulgentias pro
nuntiantes. quorum malū euitari nō
potest niſi cognitum. pā. lxxii. Hoc la
bor est ante me donec intrem in ſan
ctuarium dei. idest in ſcripturas ꝛc.

Finis est Deo gra
tias Sub annis dñi
mini Milleſimo
quadringēteſimo
octuageſimō Amen

TAF. 9. WEIGEL: *Clavicula indulgentialis.* 1480. SNELLS Weigeltype.

Digitized by Google

Pateat vniuersis ꝑntes litteras inspecturis qualiter: Deuot
Ad opus sāe cruciate cōtra impijssimos Thurcos crucis cristi et fidei xp̄iane inimicos per sanctissimū dominū nr̄m dñm
Sixtū diuina ꝓuidencia papā quartū ordinatū debitā feci cōtributionē. Quapropter autoritate prefati dñi nr̄i pa
pe potestatē habet eligēdi ꝑfessorē presbiterū sibi ydoneū religiosū vel secularē qui audita diligēter e ꝑfessione absolue
re e possit autoritate premissa ab ōnib⁹ cōmissis per e excessib⁹ et peccatis quibuslibet quātūcūq; enormib⁹
etiā si talia forēt ꝓpter que sedes apostolica esset merito ꝑsulenda. Et a cēsuris et penis ac excōmunicationib⁹ ōnib⁹ a iure vel
per statuta quecumq; ꝓmulgatis et sedi apostolice reseruatis semel dūtaxat A nō reseruatis vero eidē sedi toties quoties id.
petie ac semel in vita et in mortis articulo plenariā ōnium peccatoꝝ suorum indulgentiam et remissionem impendere
Nō obstātib⁹ quibuscūq; reseruationib⁹ a prefato pōtifice vel eius predecessoribus factis prout inbulla data. M.cccc.lxxx. pri/
die nonas decembris plenius ꝯtinetur In cui⁹ rei fidē ⁊ testimoniū Ego frater ꝑdricus kā nēgeter ordinis minoꝝ Reuerēdi pa
tris ministri prouincie Saxonie super fratres de obseruancia vulgariter nuncupatos pro nunc vicarius licet immerit⁹ in hoc
cruciate negocio autoritate apostolica sub commissari⁹ pntes litteras fieri feci et sigillo quo in talib⁹ vtor iussi appressione mu
niri Datum Anno incarnationis dominī Millesimoquadringentesimooctuagesimo secundo :Die vero
Mensis

Forma Absolutionis

Misereatur tui .⁊c. Dñs noster ihūs xp̄s per suā pijssimā misericordiam te absoluat ⁊ ego auctoritate eius et beatorū ꝑetri
⁊ Pauli apostoloꝝ ac sanctissimi dñi nostri pape michi ꝓmissa ⁊ tibi cōcessa te absoluo a vinculo excōmunicationis si incidisti
⁊ restituo te sacramentis ecclesie ac vnioni et participationi fideliū Et eadem auctoritate te absoluo ab omnib⁹ et singulis cri
mib⁹ delictis ⁊ peccatis tuis quātūcumq; granib⁹ ⁊ enormib⁹ etiā si talia forent ꝓpter que sedes apostolica merito ꝑsulēda
foret Ac de ipsis eadem auctoritate tibi plenariam indulgentiam et remissionem confero In nomine patris et filij et spiritus
sancti Amen:

Item in mortis articulo adiungēda est hec clausula Si tamen ab ista egritudine non decesseris plenariam remissionem et in
dulgenciam tibi eadem auctoritate in mortis articulo conferendam reseruo:

TAF. 10. Ablassbrief ausgestellt von HEINRICH KANNENGETER 1482. Druck von SNELL.

Digitized by Google

Syren eſt monſtrum maris quia ab umbilico
ſuper eſt ut pulcerrima virgo inferius au
tem piſcis tota hec ſyren tam dulcit cãtat ꝙ propt
dulcedinem cantus illius naute gubernacula relin
quunt et obdormiunt· eapropter multi periclitan=
tur Quidã autem impudicus luxuriosus nauigãs
per mare intuitus eſt ſirenem pulcherrimã ·qui ſta=
tim ipſam concupiens ad luxuriam proclamauit ·:·
·Syren aũt magis dulciter clamabat et cantabat
ſe quoq parabat ut hunc lubricũ reciget et ait Ne
intueor me dilegis ·Sed ſi vis mecũ concũbere de=
ſcẽde influctib⁹ et ad habitũ corpe meo perfrueris·:
Erat eñ hic ita a luxuria iflãmat⁹ ꝙ ñſi nil de ſe ſẽ=
tiebat :Idcirco miſit ſe in marinis undis ut cum
ipſa cubaret At illa hoc intuens ipſum inundis reli=
quit pictare per mare q natauit ut ſolebat dicẽs·

TAF. 11. *Dialogus creaturarum.* Stockholm: SNELL. 20. 12. 1483.

Digitized by Google

Bartholomeus de Camerino familiaris Scissimi dñi nri Sixti pape iiti. etc ei⁹ scitate Cõmissari⁹ et executor specialit deputatus sup executõe z expeditõe Indulgẽciaz Scẽ cruciate. p ꝑfatũ scissimũ dñm nrm papã con cessarũ ꝓfidei catholice defensione Tobis oibus et singlis ad quos ꝓntes ire ꝛre ꝓuenerit Salutẽ in dño sempiternã Noueritis q ꝑfatus dñs nr papa cõsiderata magnitudine calamitatis et pericli. in qua religio xpiana versat ꝓpter crebros Incursus nephandissimoz Turcoz Tartaroz. aliorũqz infidelium q quotidie nituntur orthodoxe fidei Cultores inuadere. et i eoz spurcissimã secte errores inducere. et a veritate ꝑfate fidei deuiare Cupiẽs indempnitati fidei corpis aiarũqz subditoz saluti prospere Ut fideles ipsi ad defensionẽ dicte fidei. et infrascriptorũ Impugnationẽ et resistenciã promptius assurgãt. p spũalem thesaurũ militãtis ecclesie. q nũq̃ erhauriri pt necessaria suffragia decreuit exquirẽ p plenissimas Indulgencias grãs Inuitando et exhortãdo pro suas patẽtes lras cõcessit oibus. q eũ effectu psoluerit p se vel p aliũ q̃tuoz. tres. duos. aut vnũ ducatũ auri. vel tãtũ quãtũ cũ ꝑfato Bartholomeo vel cũ hñtib⁹ ptãte ab eo cõuenerit. tam ipe q̃ q̃libz de ipoz ptribuẽciũ familia. possint sibi eligere ydoneũ confessorẽ presbiterũ secularem vel regularẽ. curatũ l nõ curatũ Qui confessionẽ eoz diligenter audita. cõcedere possit z valeat absolucõnẽ plenariã ac remissionẽ oim suoz pcõz. q̃ntũ̃qz q̃uiũ et enormiũ Eciã si talia foret ꝓpter que sedes aplica esset merito consulenda Exceptis crimibus et pcis cõspiratõibus Romanũ pontificẽ z sedi aplicã. et iectõnis manuũ violentarũ in Epos et sniores ꝑlatos Et possit absoluere a oibus cẽsuris z pcis ecclesiasticis quibuscũqz. et quocũqz cõtractis. ture vel ab hoie inflictis seu promulgatis. cũ dispensatõne et absolucõne oium votoz Exceptis votis dñtaxat Religiois et castitatis Et cũ dispensatione et absolutõne oim irregularitatũ. Exceptis irregularitatib⁹ puenientibus ex homicidio voluntario et Bigamia. semel i vita et eciã i mortis articulo. sepi⁹ ac pluries occurrẽti dicta plenaria absolutio Impendi valeat. et toties quoties infirmitate grauati de morte timerẽt. Et i alijs dicte sedi nõ reseruatis casibus toties quoties id petierit de absolutõis bñficio ꝓuidere Et i vero mortis articulo plenariã oim suoz pcõz remissionẽ et absolutõez impenos
Et q̃ deuot in tpo. sue salutis meõ. volens dicte sedis
indulgẽciaz gracias cõsequi potulit Elemosinã. iurta aplice sedis indultũ Idcirco tenore pñciũ cõmittim⁹ et mãdam⁹ oibus sacerdotib⁹ electis p ꝑfatũ cõtribuentẽ. q absoluãt eligentẽ. vt ꝓmittit cõmutãdo vota. siq̃ emisit i ista scãz expeditõem. iurta tenorẽ lrãz aplicaz cõcessarũ dicte Scẽ expeditẽ. ꝛ. facio pus cõpositõne cũ dicto cõmissario vel cũ eiusdẽ substitutis. sup casib⁹ sedi aplice speãliter reseruatis In quoz fidẽ pntes fieri feci⁹ lrãs. et sigillo quo ad hoc vtimur cõmunirt. Datũ Anno dñi. M. cccc. lxxx . die Mensis

Forma absolutionis.

Miserea tui ꝛc. Dñs nr ihs xps merito sue Scissie passiõis te absoluat Et ego auctte eiusdẽ et eius btoz apl̃oz Petri et pauli. ac Scissimi dñi nri pape ihac pte michi cõmissa. absoluo te ab oibus sentẽcijs excoicatõis maioris et minoris suspensiõis et interdicti. ac alijs cẽsuris ecclesiasticis si incidisti. z ab oib⁹ pcis tuis. crimibus z excessib⁹ z delictis q̃tucũqz gruib⁹ z enormib⁹. eciã sedi aplice reseruatis iurta aplice sedis indultũ Impendendo tibi plenariã remissionẽ et indulgentiã oim pccoz tuoz Et restituote gremio et vnioni Scẽ mris ecclie. ac eiusdẽ sacramẽtis et participatõi fidelium. et illi puritati et statui Innocẽtie i quo erasq̃ baptizatus fuisti. Remittẽdo tibi ocz penã quã p eisdẽ pati haberes. tã in pũti vite q̃ in purgatorio In noie pris et filij et spũssancti Amen. Vade in pace. et ãplius noli peccare.

Digitized by Google

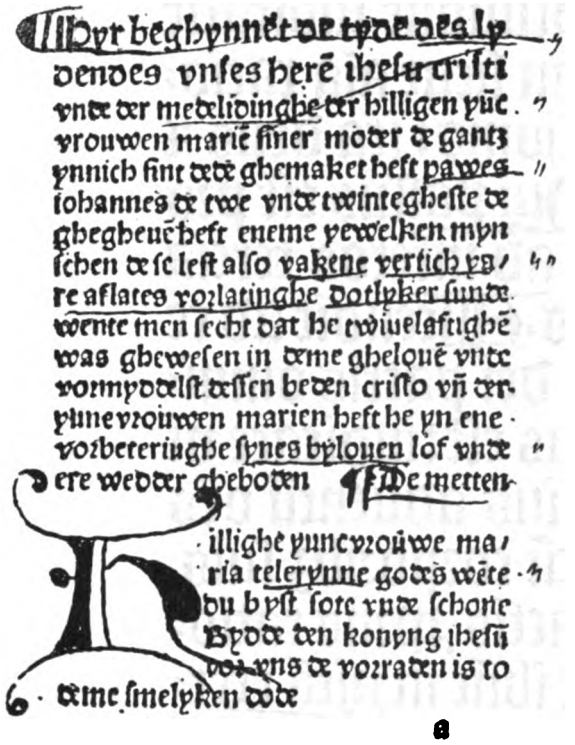

Fig. 1.

amice nō facio tibi iniuriā. nōne ex denario cōuenisti mecū. tolle qd̄ tuū est & vade. Alī. Amice nō facio tibi iniuriā. nōne ex denario cōuenisti mecū tolle qd̄ tuū est & vade. Alī Tolle qd̄ tuū est & vade. qz ego bonus sum dicit dñs Alī. Nō licet mihi facere qd̄ volo. an oculus tu⁹ nequā̄ ē. qz ego bon⁹ sum dicit dñs Alī Erunt primi nouissimi & nouissimi primi. multi em̄ sunt vocati pauci verō electi dicit dñs Alī Multi sūt vocati. pauci vero electi dicit dñs. Dñica in sexagesima.

Ferés libēter sufferetis insipientes cū sitis ipi sapientes sustinetis si quis vos in seruitutem redigit. si quis deuorat. si quis accipit. si quis extollit. si quis in faciē vos cedit &c. Bñ dicens ergo dñs noe ait Aequa q̄ vltra maledicā terre ppter hom'nē Ad imag'nez quippe dei factus est hō. ō. Hoc em̄ erit sig nū foederis inter me & terrā arcu meū ponā in nubib⁹ celi Ad imaginē &c repetat. Alī. Dmps dñs ad noe dixit. ponā arcū meū in nubibus celi & erit signū foederis inter me &

Deus qui cōspicis qz ex Alterram Collā nulla virā actōe cōfidim⁹ Concede ppi cius vt cōtra oīa aduersa-doctoris gentium

Fig. 2.

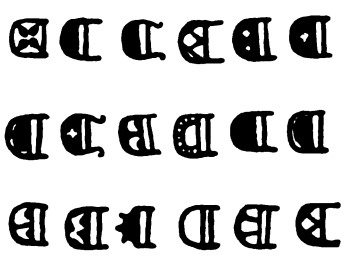

Fig. 3.

TAF. 13.

Fig. 1. *Tyde des lydendes unses heren ihesu.* [SNELL 1482.]
Fig. 2. *Horarium Lubicense* (?). [SNELL 1482.]
Fig. 3. Rubrikzeichen des *Dialogus creaturarum.* 1483.

Digitized by Google

in carne: sed assūptione humanitatis in deo Unus omnio nō confusione substātie sed vnitate ypone Nam sicut aīa rationalis et caro vnus est homo: ita deus t homo vnus est xp̄ūs Qui passus est pro salute nostra: descendit ad inferos tercia die resurrexit a mortuis Ascendit ad celos: sedet ad dexteram dei patris omnipotentis Inde venturus est: iudicare vivos et mortuos Ad cuius aduentū oēs hoies: resurgere habēt cū corporibz suis Et reddituri sūt: de factis ꝓp̄ijs rationē Et qui bona egerūt ibūt in vitā eternā: qui vero mala in ignē eternū Hec est fides catholica: quā nisi quisq; fideliter firmiterq; crediderit saluus esse nō poterit.

Cuncta regēs plene laus eua ihu nazarene.
Sit tibi xp̄e deus quo ghotan bartholome?
Anno milleno c quatuor octuageno
Sub primo. mille psalteria p̄esserat ille.
Omnibz apta quidē post fata patēs sit eidē
Porta supernox q̄ p̄mia fida piorum.

TAF. 14. *Psalterium latinum.* [Magdeburg] 1481. GHOTANS Type 3.

Digitized by Google

Uniuersis Et singulis pñtes lras inspecturis Raymūdus peraudi Sacre theologie pfessor Archidiaconus Alnisien in eccl̃is
ranctonen Deois aplice pthonotari⁹ ⁊ Sctissimi dñi nr̃i pape refer̃dari⁹ domesticus Ad Almaniã/vniuersaq; ⁊ singla. ciuitates. ter
ras. ⁊ loca Germanie Sacro romañ impio pncipibz̃q; electorib̃z subiecta Necnõ Dacie Sueciæ Norwegie Liuoñie pussie ⁊ Russie. re
gna ac insulas. ac alia dominia. pticas. citates. tras. ⁊ loca [illegible] adiacencia Oratoz Ecias cũ pfate legati de latẽ nũcijs ⁊ cõmissari⁹ aplic⁹
Salutẽ Notũfaci⁹q; fetissim⁹ dñs nr̃ Jnocẽci⁹ papa octau⁹ (et modnus) pcessit oib̃z ⁊ singulis vtusq; sexus xpifidelib̃z p tuicõne ortho
dore fidei ⁊ thurcos (eiusdẽ fidei inimicos) iuz ordiacõz nr̃az/mandis aduñces porrigen/vltra pubiteñ ⁊ alias moulgẽcias/grãs ⁊ [illegible]
ãs xpifideles ipi obtinẽ pñt. visitãtib ecclas p nos aut cõmissarios nr̃os deputãdas. acsi visitassẽt basilicas vrb tpe inbilei/ put i lris aplicis
desup pfectis plenius ptinet Et possint eligẽ pfessorẽ confessionẽ/secularẽ vel regularẽ/q sel' in vita ab oib̃z ⁊ singul' suis pcis/excessib̃z/crimib
⁊ delictis (ecia sedi aplice gialit̃ vel spealit̃ reseruatis) absolucõz pleissiãz ipẽtur Ab alijs vero eidẽ sedi nõ reseruatis (vita ei⁹ comite) tocies
q̃cies absoluẽ Et in mortis articulo/ac ecia tocies q̃cies de eoz morte dubitat̃/ecia si tũc eos decedẽ nõ ptigat/plenissiãz oim pcatoz suoz
missõez eis impti valeat Jndulsit ecia sctissim⁹ dñs nr̃ motu suo ppo/oẽs ⁊ singulos xpifideles hui⁹oi ac eoz pntes ⁊ bñfct̃ores deuctos
cũ caritate decesserit in oib̃z pcib̃z. suffragijs. missis. eleosinis. ieiunijs. oroib̃z. disciplinis. ⁊ ceteis oib̃z spualib̃z bonis q̃ fiũt ⁊ fieri poter̃
in tõ vniuersali sacrosca xpi eccla militãte ⁊ oib̃z mẽbris eiusdẽ imppetuũ pticipes fieri. Et ne sup pmiss⁹ a quoq; verti possit in dubiũ. v
luit ipe sctissim⁹ dñs nr̃. q; pñtib̃z nris lris tãta adhibeat̃ fides. q̃ta adhiberet̃ si sub bulla sua plũbea expedite foret. Necnõ easdẽ sub q̃bu
cũq; gnãlib̃z vel spealib̃z de similib̃z gẽjs ⁊ facultatib̃z forsan emanãd̃ revocacõibz ⁊ suspẽsionib̃z nullaten⁹ ꝓphẽdi dze Et q; devot in xp̃o
Ad ipi⁹ fidei pia subuẽcõz ⁊ defessõz iuz sumi pũtificis intẽcõz ⁊ nr̃az ordinacõz put p pñtes lr̃a
a nob traditas approbã⁹ de suis bois ptulerit eiusdẽ auct̃e pũtificis sibi ut indulgẽcia p poicta tuicione fidei pcessa q̃ ad in supionib̃z ptent
vti ⁊ gaudẽ valeat merito pstat eẽ pcessũ Batũ sub sigillo nrõ ad hoc ordiato Die [illegible] Anno dñi ad. cccc. lxxxx
Cfor̃ absolutõis in vita tocies q̃cies Cmiserea tui. ⁊c Bñs nr̃ ibs xps p meritũ sue passiõis te absolvat Auct̃e ei⁹ ⁊ Apostolic
michi in hac pte cõmissa et tibi cõcessa Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis Jn nomine patris et filij ⁊ spiritussancti. Amen
Cforma absolucõis plenissime remissiõis semel in vita Et eciam in vero mortis articulo vel verisimili.
Cmiserea tui ⁊c Bñs nr̃ ibs xps p meritũ sue passiõis te absolvat Et ego auct̃e ipi⁹ et aplica michi in hac pte cõmissa et tibi pcessa
absoluo Primo ab oi sẽa excõicacõis maioris vel minoris si quã incurristi Deinũ ab oib̃z pcis tuis ptritis pfessis ⁊ oblitis pferẽdo tibi p
nissiã ⁊ oim pcatoz tuoz remissioẽz Remittẽdo tibi pẽas purgatorij ingtũ claues scte mris ecclie se extẽdẽt. Jn noie pris ⁊ filij ⁊ spũssancti. Am

TAF. 15. Ablassbrief ausgestellt von RAYMUNDUS PERAUDI 1490. GHOTANS Type 5.

Digitized by Google

Hi sunt articuli abbreuiati prime cõcessionis sacratissimaꝛ indulgentiarũ ple-
nissimaꝛ Jubilei ꝛ Cruciate cũ certis alijs gracijs et facultatibz ꝓ tuitõne or-
thodoxe fidei cõtra pfidos Turcos oibus et singulis xp̃ifidelib⁹ vbilibet consti
tutis cõcessis

Facultas Jubilei.

¶ Primo summus pontifex dedit et misericorditer concessit omnibus vtriusq; sexus xp̃ifidelibus vbicũq; locoꝛ tegentibus ecclesias ad instar ecclesiarũ vrbis que tpe Jubilei solent visitari ꝓ cõmissarios aplicos deputatos visitãtibus. et manus adiutrices porrigẽtibus tales et tãtas Jndulgẽtias. grãs et facultates quales et quãtas ꝓsequuti fuissent vel cõsequi potuissent si eccl'as alme vrbis tpe Jubilei visitassent. Jtẽ vt dicti xp̃ifideles facili⁹ suarũ aiaꝛ salutẽ ꝓsequi possent. S. D. N. dedit et cõcessit Cõmissarijs aplicis et suis subcõmissarijs facultatẽ confessores tputãdi triplicem.

¶ Prima facultas ꝓsequens ad Jubileũ que est valde singularis

¶ Primo dat facultatẽ quo ad absolutionẽ quorũcũq; criminũ quãtũcũq; enormiuz. nedũ sede aplice in genere vel specie. sed etiã. S. D. N. reseruatoꝛ. q̃ iõ casus de exp̃sso dicũtur. qꝛ sine exp̃sso mãdato. S. D. N nullus ab illis etiã in vrbe tpe Jubilei põt absoluere. q̃ facultas merito singularis dr. qm̃ etsi sepe numero Jndulgẽtie q̃plurime a. S. D. N. emanarũt. Rarissime tm̃ p̃dictos casus de exp̃sso in cõmissarioꝛ suoꝛ posuit arbitrio. ¶ Poterũt q̃q; supdicti ꝓfessores in foro cõscientie a sña excõicatõis a iure vel ab hõie lata et interdicto aucte aplica scom tenorẽ bulle P̃ij pape. ij. et interdicto absoluere. pterq̃ de sña excõicatõis et suspensionis a diuinis quã incurrũt murmurãtes cõtra hmõi grãs. publicationẽq; impedictes. aut bona ex illꝰ puenictia detinctes. de quo crimne et sña nullus virtute qua rũcũq; indulgẽtiaꝛ põt absolui. nisi a Romano põtifice et postq̃ ꝓdignã satisfactõez fecerit. q̃ vicꝫ esse impossibil' nisi in articulo mortis. ¶ Poterũt vter⁹ supra dicti cõfessores vota quecũq; ꝓmutare. demptis quatuoꝛ magnis votis q̃ dicunt vota de iure excepta. q̃ reseruant p bullã aplicã collcõi siue cõmissario aplico. et illius succollcõi siue subcõmissario. q̃ dictus ꝓmissari⁹ et ab eo spãliter deputati poterũt etiã supdicta vota ꝓmutare. et sup q̃cunq; irregularitate etiã qualitercunq; contracta. et cũ symoniacis dispensare et de rebus male ablatis componere.

Hic sequũtur facultates cõcesse preter Jubileũ. que sunt tres.

¶ Prima facultas est facultas ꝓfessionalis in qua est vna singularis clausula. s. q̃ vbi. S. D. N. in alijs ꝓfessionalib⁹ dat plenariã remissionẽ semel in vita. dat in ista totiẽs quotiẽs hõ dubitat de morte. ¶ Primo. S. D. N. volẽs saluti xp̃ifidelũ abũdãtius puidere dat et cõcedit vtriusq; sexus xp̃ifidelib⁹. q̃ speciali intentõne man⁹ adiutrices p tuitiõe fidei porrexerint/ facultatẽ eligẽdi ꝓfessorẽ secularẽ aut regularẽ. q̃ totiẽs quotiẽs opus erit illos poterit absoluere in oibus casibus. pterq̃ sedi aplice reseruatis. ¶ Jtẽ dictis xp̃ifidelib⁹. S. D. N. dat et cõcedit nõ solũ in vita. sed etiã totiẽs quotiẽs ad eũ statũ puenerint vt verisiliꝫ de illoꝛ morte dubitet. etiãsi p tunc nõ moriãtur. pariter q̃ in vero mortis articulo plenariã remissionẽ

Secunda facultas preter Jubileũ pro defunctis

¶ Secũda facultas preter Jubileũ. S. D. N. dictã indulgentiã nedũ viuis/ sed et mortuis. quoꝛ aie in purgatorio existũt succurrere volens. eo maxime q̃ in caritate decedentes hmõi indulgẽtiaꝛ et vniuersal' eccl'e suffragioꝛ de thesauris eccl'e eiusdẽ vniuersal'. q̃ meritis passiõis xp̃i et sanctoꝛ ꝓstat sunt capaces. nec tñ sibũp sis ꝓdesse valeãt. ac p hoc maxime alioꝛ auxilijs indigẽt in satisfactõez penaꝛ dictis aiabus debitaꝛ. dat et ꝓcedit dictis aiab⁹ plenariã remissionẽ p modũ suffragij.

¶ Sequitur textus Bulle

¶ Et vt aiaꝛ salus eo tpe potius ꝓcureꝫ q̃ magis alioꝛ egẽt suffragijs. et q̃minus sibũpsis ꝓficere valẽt aucte aplica de thesauro eccl'e aiabus in purgatorio exñtib⁹ succurrere volẽtes. q̃ p caritatẽ ab hac luce xp̃o vnite decesserũt. et q̃ dum viuerẽt sibi vt hmõi Jndulgẽ suffragareꝫ meruerũt paterno ꝓpaciẽtes affectu q̃tũ cum deo possum⁹ de diuina mia ꝓfisi. et de plenitudine potestatis concedimus pariter et indulgem⁹. vt si q̃ parẽtes amici aut ceteri xp̃ifideles pietate ꝓmoti p ipꝰ aiabus purgatorio igni pro expiatione penaꝛ eisdem scõm diuinã iusticiam debitaꝛ expositi. dictam pecuniaꝛ quotam aut valorem iuxta dictoꝛũ Cõmissarioꝛũ ordinationẽ dederint. et manu propria ad cistam imposuerint. aut p fidelem sibi nũciũ miserint. volumus ipsam plenariam remissionem p modũ suffragij ipis aiabus purgatorij p quibus dictã quotã pecunie aut valorem ꝓsoluerint vt ꝓfertur p relaxatione penarũ valere et suffragari.

Digitized by Google

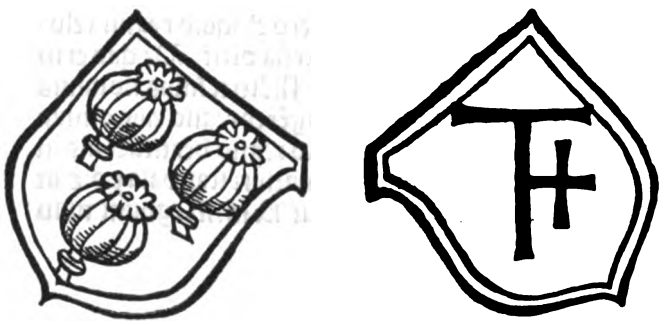

TAF. 17. Wappen und Signete des Lübecker Unbekannten in *Sunte Birgitten Openbaringe*. 1496.

Digitized by Google

lampadibus ℳedia autem nocte clamor fa
ctus est ecce sponsus venit exite obuiam xpo
dño ℣. Audi filia et vide et inclina aurē tuā
qꝝ cōcupiuit rex speciē tuā ℳedia L. viij
cce emī redemptoris voce decē virgines
et oēs virgines dicunt ⁊ tñ intra būtu
dinis ianuā nō omnes sunt receptę qꝝ earum
quedā dū de virginitate sua gloriam foris ex
petunt in vasis suis oleum habere noluerunt
Sed prius nobis querendum est quid sit re
gnum celorū aut cur decem virginib⁹ compa
retur ℟. Lu ℣. Simile est regnū celoꝝ decem
virginibus que accipiētes lampades suos exi
erunt obuiam spōso ⁊ sponse ℣. Prudentes
autem virgines acceperūt oleum in vasis su
is cum lampadib⁹ exte. Leō ix
um em regnum celoꝝ constat qꝝ null⁹
reproborum ingreditur eiā sanctis vir
ginibus cur similе esse phibetur Sed sciendū
nobis ē qꝝ sepe in sacro eloquio regnū celo
rum prefatis xpis ecclia dicit. De quo et in
alio loco dñs dicit. ℳittet filius hominis
angelos suos et colligēt de regno eius omnia
scandala ℟eqꝫ in illo regno beatitudinis in
quo pax summa estimabitur scandala pote-ūt
que colligunt Lu aūt ℣m. Regnum mun

TAF. 18. *Horarium Lubicense* (?) in der Type 3 des Lübecker Unbekannten.

Digitized by Google

¶ Item illa noīa memor. paup. diues. vigil. ī plu
rali sūt generis cōmūis: z i singulari generis oīs
vñ Pe. hely. Labor vigil z pau dī primo genus
omne subandi Est in plurali nunctia bina vari
Item hoc nomē plus scdm eundē auctorē i illis
tribus casib' in singulari quos habet est generis
neutri: sz in plali ē generis oīs vnacū illo gtō sin
gulari scz pluris. vñ pe. he. Cū p tres casus neu
trū gen' optinet plus Casibus i reliquis gen' oē
videt̄ hēre: Et hoc nomē plus ponit̄ loco cōpati
ui in neutro genere illius noīs multus ta tuz qō
caret cōpatiuo in masculino z feino generibus

¶ Explicit Liber Foeliciter

¶ In p̄senti libello cōtinet̄ hec materia scz
Primo: Remigius: seu Dñs que pars: cū suis
additiōibus: quā materiā iuenies p signaturā fo
liorū a primo folio videlicz vsq; ad xi.
Secūdo: Regimina qō Sortes currit dicimus
quā materiā iuenies in fo. xi vsq; ad fo. quasi xij.
Tercio: Ordo cōstructibiliū cum suis regulis.
quā ma. iuenies parti in fo. xij z parti in fo. xiij
Quarto: Viginti quatuor regule cōgruitatum.
quā materiā. iuenies a fo. xiij vsq; ad fo. xxiij.
Quinto: Metra ꝯstructionū cū intellcū eorūdē.
quā ma. iuenies in fo. xxiij vsq; ad fo. xxiiij
Sexto z vltimo: Cōpationes: qō In masculino
genere vocamus: quā ma. iuenies i fo. xxiiij vsq;
ſad finē libri.

¶ Impressus in Slesswyk p Stephanū arndes.

TAF. 19. *Donat.* Schleswig: ARNDES [1486].

Digitized by Google

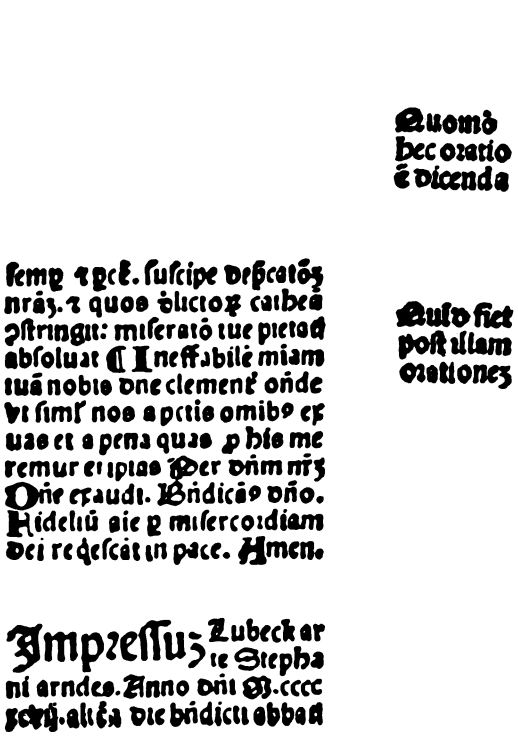

semp q̄ pcē. ſuſcipe depcatōz nrāz. q quos ꝺlictoꝝ catheā ꝓſtringit: miſeratō tue pietatꝭ abſoluat ¶ Ineffabilē miam tuā nobis ꝺne clementē oñde vt ſimꝫ nos a pctis omib⁹ eꝝ uas et a pena quas ꝓ his me remur ereiptas ꝑ ꝺñm nr̄m Oñe exaudi. Bñdicāꝰ ꝺño. Fideliū aie p miſercordiam ꝺei requieſcāt in pace. Amen.

Impreſſuꝫ Lubeck arte Stephani arndes. Anno ꝺñi M.cccc xcvij. alioq̄ die bñdicti abbatis

Fig. 1.

Tractat⁹ quart⁹. terci pars. art quin

Quomō hec oratio ē ꝺicenda

¶ Circa hanc orōēꝫ ꝺuo p̄cipue ſunt videnda.

¶ Primum Quomo hec oro ꝺicenda eſt Dicendum q̄ ſacerdos ꝓfunde inclinans. verſus mediū altaris. maib⁹ iūctis ante pectus ſuū. ꝺicat eam. ſcꝫ Placeat tibi ꝛc̄. Vt ſic finis p̄ncipio cōrreſpondeat Quia ſicut humiliando et inclinando miſſam incepit ꝺicendo Confiteor: Ita inclinando. opus ꝺiuinū miſſe terminet.

Quid fiet poſt illam orationeꝫ

¶ Secundum Quid poſt hoc fiet Dicendū Q̄ ꝺctā orōe. ſac̄ dos ſe eleuabit: et extenſis hincinō manib⁹. et ſuper altare poſitis. oſculans altare. ſignabit ſe ſignō ſctē crucis. Vt illibata fides cor ipſius. et mentem ſemper poſſideat. et animū muniat. vſq̄ ad optatum portum vite perhennis: in qua fidelis anima ſociabitur deo in oſculo ſalutari. in ꝯiunctione inſeparabili. in caritate x̄pi. Vbi videbimus ip̄m ſicut eſt. regem in decore ſuo Vbi quitquid vis. ad nutum eſt: quitquid non vis. ꝓcul deeſt Vbi erit ſtatus oiū bonoꝝ aggregatōe ꝓfectꝰ In quo ipē erit finis omniū deſideriꝝ noſtroꝝ. qui ſine fine videbit. et ſine faſtidio amabitur: et ſine fatigatōe laudabitur. Idcirco Sicut a laude eſt iniciatum: in laude quoq̄ ſic erit terminandum. Et a nobis in ſempiternum laudetur ille. qui viuit ineternum et creauit omnia ſimul. Amen.

¶ Quo facto Euangelium Jobis ſacerdos incipere poteſt. Vel vt placet Officiū bt̄ virginis Marie. Deinō ſacris veſtibus ſe exſpolier: nonullas deuotas ꝺicendo orationes.

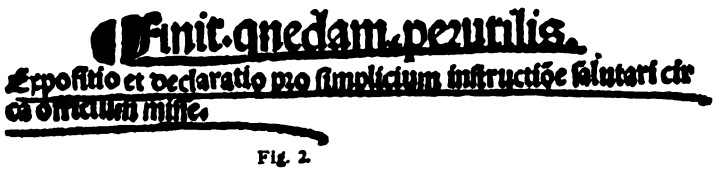

Fig. 2.

TAF. 20.

Fig. 1. *Psalterium latinum.* 1497. ARNDES Type 2 a u. 11.
Fig. 2. *Circa officium missae.* [1497]. ARNDES Type 2 a u. 11.

Digitized by Google

Prenosticatónes doctoris mellerstad.

¶ Eyn vorteykinghe etliker tokamende. dinghe vpve dat inkomende lxxxx. iare gheſcreuen tho ſunderlikē wolgenallen den oorchluchtighen hochgeborē Furſten vnde Heren Friderich korfurſt Des hilligh̄e Romiſſchen rykes artzemarſchalck Vñ heren Johan Hertogē to Saſſen Lantgreuen in Duringen vñ marggrauen tho myſſen mynen gunſtigē vnde gnedighen heren

¶ Dorchluchtighen hochgeborē Furſten gnedigheſtē vñ gnedigē herē Juwen forſtliken gnaden hebben ermals an my gheſinnet. vñ dā my beghēret. dat ik den ſuluighen eyn kiene korte vortekynge ſchrine etliker tokomender dinghe vppe dat inkomende. lxxxx. iaer vth deme geſterñte: vñ der grotwerdigen kunſt der Aſtrologeÿ. wo wol ick mi auer dar to gātz vngenochſam ich erkenne vñ nicht vortrouwe ſolkken grotmechtighen Forſten ychteſwath duchtiges der kunſt gemeten to maken Anghheſeen wo gaer behende myt aller ſcherpe. vnderwylen de grotmechtigeſtē der werlde konninge forſten vñ heren de ſuluige kunſt vthghheſath vñ ghevunden hebben. de ane twyuel ſunderliken van gode erluchtet ſyn. ſodane heymelike voreynughe des geſterñtes vñ firmamētes tho erkennen: vñ dar vorch tokomende dynghe to ſchriuē gode tho loue. vñ dem gemenē volcke tho nutte vñ vorſichticheyt. Dar vth ſe alle tyd vor ydermenlick vor wyſe vñ hochgelert geholden ſyn wente ſe ock to tyden ouer gemene lope vnmynſchlike dinghe ghedaen hebbē. Hemliken vth tyd vñ ſtunde des geboren konninghes vñ Forſten. dar ynne ſe vundē alle lyfflike touelle vñ vnmeſtende tokomēde kranckheyt. ock vpgheſettes naturlick ende. vñ beſlutynghe des naturlikē leuendes vñ dat wol touorwūderen is in des ſuluigen geborē koninges tyd vñ ſtunde geſath eygēſchop toual vñ affual der yennē de nu vorwant ſyn vñ werdē: gelick effte ſolke merynghe vñ talle des geſterñtes nicht anders ſy den eyn vnuploſzlyck ingewerckt wercke dat nenes mynſchē vornufft gentzlick vorrichten kā Darumme my vordrechliker were van ſolcken hoghen depē vorwarringhe vñ gewercke nichtes tho ſeggen noch to ſchriuen. den dat ik ychteſwat der ſuluen kunſt vnghemeten vñ vnduchtiges ſchreue Doch dat in wen forſtliken gnaden erkennē. dat my nicht van den ſuluyghen vpghelecht ſwaer is So dwynget my de plycht des gehorſames dat yk in wen forſtliken gnaden: ſo veel myn kleynheyt der vornufft liden wil vā ſolkē wunderliken dinghē ychteſwat beſchriue Na anwyſinghe des firmamñtes vñ gruntueſtinghe der olden vorwaren in deſſer kunſt alſe ſint gewe ſen Ptholomeus Alfonſius Hermes Alkindus Homar Meſſahalla. Albamaſar Alkabicius Hiſpalenſis Ock etlike hochgelerden by mynſchlighen ghedechtniſſe der namen alle nicht noet ys to vortellen Yk be vruchte ock nicht der vorchluchtighheſtē hochgeboren forſten narede vñ hynderkoſinghe etliker affgunſtighē dyſſer hochwerdighen kunſt. wē te de ſuluighē affgunſtigen vā den ſouē fryen kunſten dar vnder de ge-

TAF 21. MELLERSTAD: *Pronosticationes 1490.* ARNDES' Type 9.

Digitized by Google

Instructio suffragandi animab⁹ in purgatorio

Ex quo ꝙplures hoies existant. nō intelligētes. quō succurrendū sit. indigētibus purgatorij aiabus per medi um suffragiorū huiusmōi indulgētiarū. Qua de re tres instructōes ordinaui quib⁹ popul⁹ equo amore mouē ri posset ad aias ex purgatorij igne liberādas. In primis noto q⁹ scripture doctorū catholicorum testimonio. S.d.n. per indulgētias aimab⁹ eorū que in caritate decesserūt et nō sufficiēter in vita penituerūt ex thezauro ec clesie sibi cōmisso plenissime suffragari pōt. Scdō idē exēplis roborabitur Demū luce clari⁹ ōmōstrabitur modus ex purgatorio animas eripiēdi Pro veritate primi pūcti sūt multi doctores sacre pagine precipue do ctor scūs thomas de aquino in quarto ētētiarū libro dis.xlv. cui celebrāti missā a xpō dictū erat. thoma thōa quicquid de me scripsisti. bene scripsisti. Sūt etenim hec verba doctoris sācti. Si aūt indulgentia sub hac for ma fiat. quicūqz fecerit hoc vel illud pro quo data ē indulgētia ipse vel pater ei⁹ vel quicūqz ali⁹ in purgatorio detētus. tantū de indulgētia hēbit. talis idulgētia nō solū viuo. sz ecia mortuo proderit. nō enim ē aliqua ratio. quare ecia posset trāsferre suffragia cōmunia, quib⁹ indulgētie innitūtur in viuos. et nō in mortuos. attento q⁹ in caritate decedētes dū viuerēt id meruerūt vt eis indigētibus indulgētie suffragarētur. Ecia scōm alexādrū de Ales in iiij. dis. lxxxiii. anime purgatorii quo ad pena soluēdā sunt de foro iuris dictois papalis Patet pre terea istud et exēplis. Calixtus q⁹ idē dedit plenarie remissionis indulgētias pro animabus purgatorii eccle sie tirensi in hispania

Item Rome i capella sctē praxedis virginis papa pascasius quint⁹. plenariā remissionē cōcessit pro aiab⁹ pur gatorii. que idulgētia ratificata ē per xi papas. sicuti scriptis fide dignis i introitu eiusdē capelle pendētib⁹ pa tet pōt. In hac sequēti forma hētur hmōi indulgētia Quicūqz legerit vel legi fecerit quinqz missas i prefa ta capella pro aliqua anima purgatorii igni tradita. p⁹ finē harū missarū ex purgatorio ad celū euolaret. Legi tur quoqz in scriptura per sedē apostolicā approbata. q⁹ iste idē pascasius papa hūerat vnū auunculū defūctū pro cuius anima ex purgatorio liberāda quinqz missas in predicta capella celebrauit. Cui in fine vltime misse existēti virgo maria se manifestans in quadā fenestra eiusdē capelle. extraxit animā pro qua quinqz missas le git de purgatorio in celum.

Item ex concessiōe summorū pōtificū. quicūqz per annū vnū. semel in ebdomada vtpote feria quarta visitauerit ecclesiā sācti laurētii extra muros rome. contēplatōe vnius anime ex purgatorio liberāde. hec aīma indulgētiā plenarie remissionis cōsequitur. et euolat sicut aperte legitur in quadā copia bulle pendēti iuxta summū altare eiusdē ecclesie sub quo inhūata sunt corpora sancti laurentii. et sancti stephani prothomartiris.

Item rome celebrās vel procurās celebrari in altari sācti sebastiani. pro vna anima purgatorii extrahenda. ex indultis papalibus extrahitur. Si prenarrata hec valeāt. nemo in dubii fouea cadat. q⁹ passio cristi et meritū eius id possent quibus principaliter indulgentie innituntur.

Item volenti querere cū pape assit possibilitas animas ex purgatorio liberādi. Cur nō omēs tunc liberet. pur gatorii spoliādo. In promptu rñdetur. primo papa nō potest de potētia ordinata dare hmōi indulgētias nisi ex cauīs ratōabilibus eū ad id mouētibus. Ecia scdo multi sunt qui nō faciunt id pro quo indulgētie sunt da te ad suffragandū aiabus et si fecerint illud. hesitāt tū in fide hmōi indulgētiarū Qui ent nō habet fidē possibi litatis indulgentiarū putās q⁹ papa nō posset dare hmōi et tātas indulgētias. nec pro se nec pro aliis indulgen tie prodesse pūt. ecia si fecerit id propter quod date sunt indulgētie iuxta determinationem doctorum.

Item vltimo notatu dignū est. q⁹ volēs succurrere aie alicui vel aliquibus liberande vel liberandis ex purga torii igne. hmōi indulgentiarū medio. debet iuxta cōcilium sui cōfessoris pro hmōi aia vel aiabus elemosinaz tribuere pro tuitione fidei catholice taliter ore dicēdo et mente Ompūs et pitissime deus hanc elemosinā ex to to animo tribuo iuxta intentōem. S.d.n. pape pro defensiōe ecclesie cristiane cōtra perfidos thurcos, cristiāo nomini inimicos. supplicās. q⁹ hec eadē indulgētia. vel illi aie suffragetur in purgatorio existēti. quā ego cōse quut⁹ essem. ex illa elemosina per me ad tam pium opus data

Item vnusquisqz habeat memoriā suorū amicorū defunctorum quēadmodū velit sibi fieri dū carnis debitū soluerit. Cogitet quilis q⁹ aie purgatorii quatuor penis affliguntur. scilicet pena damni ad tēpus. et pena sen sus per ignem. et per aspectu mdemonum presentium. et quia derelicti sunt ab amicis suis

TAF. 22. *Instructio suffragandi animabus in purgatorio.* ARNDES' Type 8.

Digitized by Google

Paradisus.c Pastor.a. Pater.
c Paulus.k.r.v. Peccare.n. Pe
nitētia.m. Persecutio.a. Petrs
b.i.r. Placere.a. Portare.a. Pe
cus.c. Predestinare.a. Predica
re.a. Pseudo.a. Raab.a. Red
dere.d. Regnū.b. Restituere.a.
Rogare.c. Sabbatū.a.c Sana
re.a. Sanguis.b.d. Seruire.b.
Simon.b. Spūs.b.k.p. Tēplū.
g. Trāsfigurari.a. Uesci.a. Ue
stire.a. Uenia.b. vgo.b. viuē.c.

A Abulon fuit nouissi
mus filius iacob Ge
nesis.xxx. xxviij.q.iij.
cap. Si igitur.

A achanias. Zacharie mini
strāti sacramēta iudeorū ange
lus astitit.eūqz in templo sacri
ficante exauditū esse nunciauit
Luce.j.et.j.q.j. Nōne. Rx.sors.
b. Templū.a.

A acheus bona sua pauperibus
distribuit. Luc.xix.j.q.ij. §. verū

B Zachei exemplo illicite acquisi
ta sunt reddenda. Luce.xix.xiiij
q.v. Non sane.

C Zacheus egit ptraria eor que
predicando cōmiserat. Luc.xix.
xxvj.q.vij. Affectū.

D Zacheus gaudēs in domū suaz
suscepit dīm. Luce.xix. De con
dis.ij. Quotidie.

eeb. Rx. Peccare.z.
eboe. Rx. Peccare.z.
ebeon. Rx. Peccare.z.
elotes. Rx. visitare.a.

elotipia. Uir cuius vxor er- A
rauerit.maritūqz ptēnens/dor
mierit qū altero viro.ꝛc. Totus
textus ille habet Nūeri.v.et.ij.
q.v. §. Hoc autē. vbi agitur de
occulta adultera.cuius nephas
testibz phari nó poterat/aquis
zelotipie debebat se purgare.ꝛc

elus. Testimoniū illis phi- A
beo qr zelū dei hñt sed nó scōm
saām. Ad ro.x.xv.q.j. In princ.
Rx. comede.c. Inuidia.b.

izania. Dicit messoribz. colli- A
gite zizaniā et alligate i fascas
los ad pburendū. Mat.xiij. xxviij
q.j. In panci. Rx. eradicare.a.

Deo gratias.

Finit felicit pciosissima tabula
Jobis caldini Iuriscanonici do
ctoris famosissimi/q et ambide
xterium nó incongrue baptisat
multo labore ingiqz vigilantia
correctū.nam int mille vix vnū
repit correctū.naz aliud intasū.
aliud accurtatū.aliud trāspositū.
aliud mendosū mille viabz suis
in remissiōibz inuenit. Sicut et
illud qd nup circa ptes reni cō/
stat esse impssū.qd mille ꝛ mille
caret remissionibz.licz ptelet in
multis passibz allegatōnū. Qd
etiā ut esset mēdosū luculētius
ptendit in fröte illud Jere.j. A.
a.a.dñe nescio loq.ꝛc.qd potius
locari dz in dcōe loqui.q princi/
palit huiusmōi snāz pcernit. Cu
ius indubie corrector extitit gui
sōno pssus.si saltē correxē būit

TAF. 23. CALDERINUS: *Concordantia.* [c. 1480].
Die Calderinus-Type.

Digitized by Google

Ik hebbe leeff de schemelheyt mer vyl leuer de vryheyt to reden Amo verecundiã sed potꝰ libertatez loquendi Cara mihi est pudorum modestia ſꝫ mihi carior ē riuēdi libertas Libēt obseruo pudorez ſꝫ libentꝰ desidero agēdi licēciã

Gratitudo beneficiorum

R. ys allerlyd yngedechtnich geweſen guder werke de em bewiſet ſynt Vatiniꝰ fuit ſp bñficiorꝫ diligēntiſſime memor Vatiniꝰ vir ſp gratiſſimꝰ extitit Vatiniꝰ ſp curauit ne ingratitudis vicio vnq̃ crimiari poſſit Vatiniꝰ ſolet aliis mutua bñficiorū vicissitudine respondere Vatinius cõ ſueuit eandem officiorum gratiam referre

Laus.

Ik enhebbe vorſichteger noch ne bekãt wen R. Prudentiorem adhuc neminẽ nõ ciceroẽ ꝓgnoui Accuratior adhuc nẽo mihi visus ē q̃ noſter catho Callidiori ꝯſilio prediti neminez expertus ſum q̃ ſulpicium

Audita affectantur vera

Ik hore deghelik nyge mere wolde got dat ſe waer weren Multa audio quotidie q̃ cupio eſſe vera Mlta mihi quotidie nũciant q̃ vtinaz vera ſint Mlta ad nos ꝓtinue deferunt q̃ ita ut

Cõſolatio i dolore dicunt ꝯſtare cupio

In alle miner bedrofniſſe entfa ik de vroude dat ik in nener argeliſt ghebruket hebbe
In maxima animi acerbitate hac vtor cõſolatiõe q̃ ea que feci omni culpa carent.

TAF. 24. FLISCUS: *Sententiarum variationes* [c. 1480].
Die Fliscus-Type.

Digitized by Google

dat eſt dū er dyn loffte nicht en heldeſt dū ſe ſcholdeſt ver
leſet/ Reymūd dyn lucke/ dine ſalicheyt vñ vrouwe ſcholé
leider nu in duſſer ſtunde een ende hebben. Do Meluſina
duſſe wort horde do erſchrak ſe vtermaten ſeer vā gantzen
reme herten/ dat ſe ſik vp dē voten nicht meer holdē mo/
chte vñ veel ſtraks nedder vp de eerde vñ lāch ſo by eener
halven ſtunden lanck/ De heren vñ deenre erſchrocken vter
maten ſeer vā den worden de ſe horden eren heren to eer
ſpreken/ vñ noch meer do ſe ſegen ere vrouwe ſo drade vāl
len vñ ſo gantz van allen crefften kamen/ Se nemen vñ ri/
chten ſe vp vnde ſchudden er kolt water vnder eer antlaet
meer wen to xv mael dat ſe doch to deme leeſten wedder
to ſik ſulaen quam/

wo meluſina vā groter amacht vñ drokniſ/ ſe nedder vñ veel wedder to ſik ſuluen quaz wat ſe do mit reimundo vnde etlike landes heren ſede van erer hennevart vnde vā eres tons Horibels wegen de dre dogen hadde

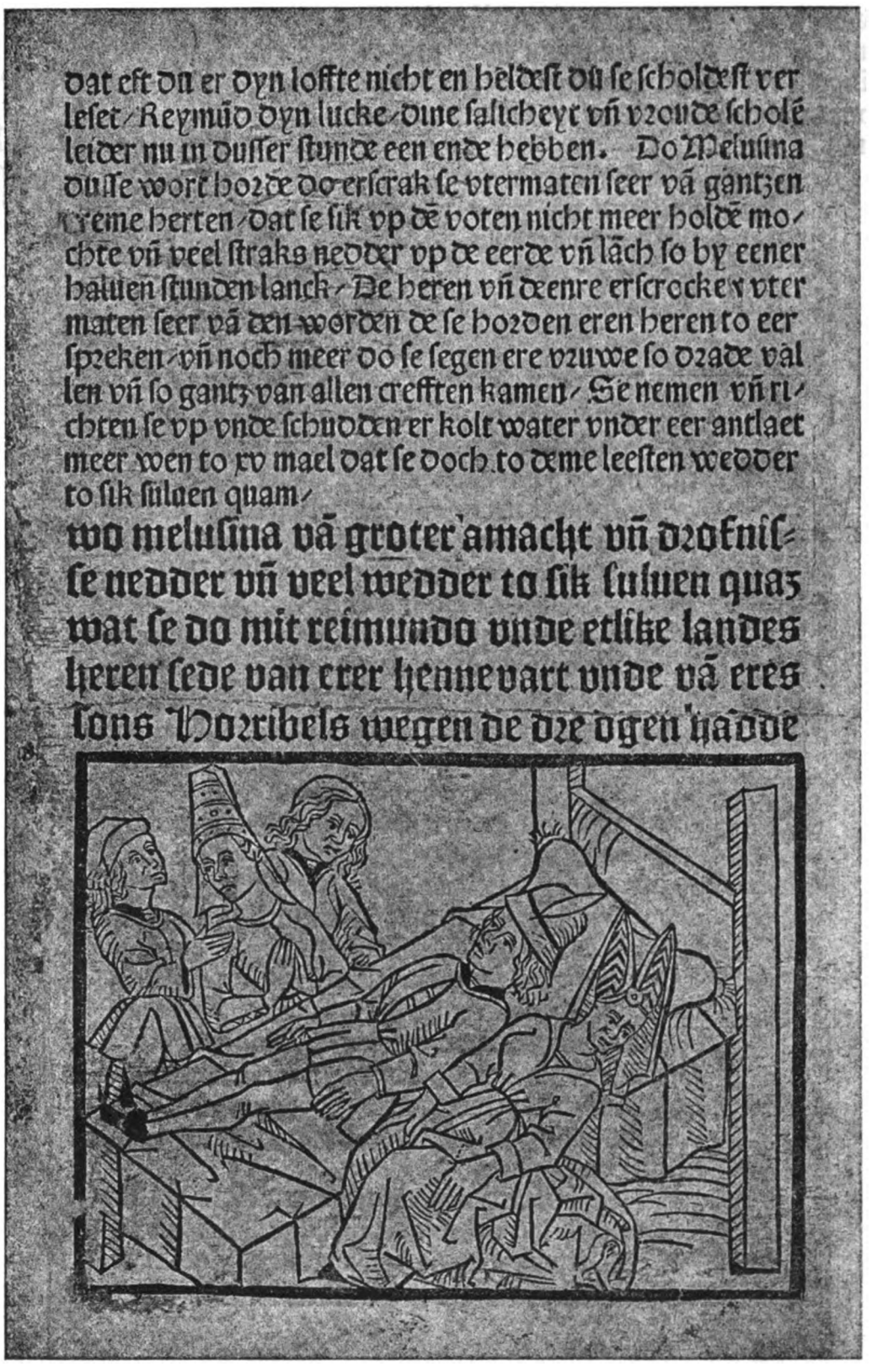

TAF. 25. ***Historie von Melusina*** **[c. 1480].**
Die Melusina-Type.

Digitized by Google

quo facto) id est qua cõditione (cetera) supple opera hominis (constant) id est reputantur (quid plus sũt) nisi (singula vana) sunt. ⁊ (quecũq) id est quecunq; facta hominis. supple sunt (nichil) id ẽ ad nichilum reputantur.

¶ Doctrinale altum para
bolarum Alani cum glo-
sa finit feliciter Impressum
in Lubek. M.cccc.xciij.

Fig. 1.

Hic nichil deficit
Sed sequit textus
Nulla potest ꝛc.

Fig. 2.

Sequitur cõclusio Ergo perfecta dei opera propter nos facta licet possint scõm quid impediri non tñ simpliciter omnino frustrari. Patet qz si oportet gracie frustrek in reprobis hoc suppleb itur per diuinam iusticiã malum hoc penaliter reformantẽ ⁊ turpitudo culpe reformabitur per pulcritudinẽ iusticie. Unde ps. Universe vie domini misericordia ⁊ veritas Principaliter via est sue misericordie ⁊ bonitatis que si impedimentũ quod habuerit erit ex nrã malicia q̃ suggestione demonis in nobis efficitur sed per diuinam iusticiam reparatur. Si igitur in quibusdam diuina bonitas impeditur hoc tamẽ impedimentũ diuina iusticia reparat ⁊ in bonũ ordinem reducit. Dicit ergo bene q̃ omo non frustratur qõ fieret si ordo diuine bonitatis a deo institutus quo vidit deus cuncta que fecerat ⁊ erãt valde bona q̃ destitueret. Sed hic ordo perseverat licet in quibusdam liberum arbitriũ habentibus hoc bonum quo ad eos impeditur ne in seipsis participet tamen non omo frustratur dũmodo iniquitas talium iuste corrigit. ⁊ voluntaria malicia coactiõe pene involũtarie per diuinã iusticiã reformatur. vt sic nullum bonum est irremuneratum sic nullum malum maneatur impunitum A quo nos punitiõis malo preseruet nos deus vt cũ electis semp feliciter gaudeamus.

Explicit determinatio eximij et disertissimi doctoris sacre theologie magistri Johannis de Mechilinia habita in vniuersitate Colonieñ in scolis artistarũ in quotlibet.

Fig. 3.

TAF. 26.

Fig. 1—2. ALANUS: *Doctrinale* 1493.
Fig. 3. JACOBUS DE CLUSA: *De valore missarum* [1493]. Die Alanus-Type.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THE BORROWER WILL BE CHARGED

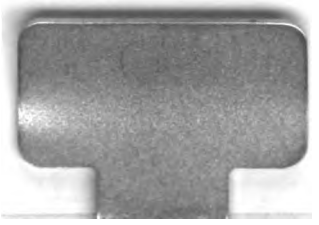

Digitized by Google

Digitized by Google